

LIBRIS

We know
books

PETRE ISPIRESCU

LEGENDE
SAU BASMELE
ROMÂNILOR

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Coperta: Dana Popescu

Tehnoredactare: Ecaterina Pîslă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ISPIRESCU, PETRE

Legende sau basmele românilor / Petre Ispirescu; pref., fișă
biobibliografică și referințe critice de Lucian Pricop – București:
Cartex 2000, 2025

ISBN 978-606-091-293-4

I. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Prefață</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	10
<i>Referințe critice</i>	13
<i>Notă asupra ediției</i>	15

LEGENDE SAU BASMELE ROMÂNILOR (1882)

Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte.....	19
Ileana Simziana	31
Broasca țestoasă cea fermecată	55
Aleodor împărat	64
Înșir-te mărgăritari.....	73
Prâslea cel voinic și merele de aur	84
Fata săracului cea isteată.....	100
Balaurul cel cu șapte capete	111
Zâna zânelor.....	118
Greuceanu	127
Cele douăsprezece fete de împărat și palatul cel fermecat.....	140
Ciobănașul cel isteț sau țurloaietele blendei.....	156
Pasărea măiastră	168
Găinăreasa.....	181
Fata moșului cea cuminte	189
Cele trei rodii aurite	194

DIN PERIODICE

Sarea în bucate	207
-----------------------	-----

TINEREȚE FĂRĂ BĂTRÂNEȚE ȘI VIAȚĂ FĂRĂ DE MOARTE

 fost odată ca niciodată că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti; de când făcea ploșorul pere și răchita micșunele; de când se băteau urșii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrățindu-se; de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă de oca de fier și se arunca în slava cerului de ne aducea povești;

*De când se iscălea musca pe părete,
Mai mincinos cine nu crede.*

A fost odată un împărat mare și o împărăteasă, amândoi tineri și frumoși și, voind să aibă copii, a făcut de mai multe ori tot ce trebuia să facă pentru aceasta; a îmblat pe la vraci și filosofi, ca să caute la stele și să le ghicească dacă or să facă copii; dar în zadar. În sfârșit, auzind împăratul că este la un sat, aproape, un unchiaș dibaci, a trimis să-l cheme; dar el răspunse trimișilor că: cine are trebuință, să vie la dânsul. S-au sculat deci împăratul și împărăteasa și, luând cu dâșii vro câțiva boieri mari, ostași și slujitori, s-au dus la unchiaș acasă. Unchiașul, cum i-a văzut de departe, a ieșit să-i întâmpine și totodată le-a zis:

– Bine ați venit sănătoși; dar ce îmbli, împărate, să afli? Dorința ce ai o să-ți aducă întristare.

– Eu nu am venit să te întreb asta – zise împăratul – ci, dacă ai ceva leacuri care să ne facă să avem copii, să-mi dai.

– Am, răspunse unchiașul; dar numai un copil o să faceți. El o să fie Făt-Frumos și drăgăstos, și parte n-o să aveți de el.

Luând împăratul și împărăteasa leacurile, s-au întors la palat și peste câteva zile împărăteasa s-a simțit însărcinată. Toată împărăția și toată curtea și toți slujitorii s-au veselit de această întâmplare.

Mai-nainte însă de a veni ceasul nașterii, copilul se puse pe un plâns, de n-a putut niciun vraci să-l împace. Atunci împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici așa n-a fost cu putință să-l facă să tacă.

– Taci, dragul tatei – zicea împăratul – că ți-oi da împărăția cutare sau cutare; taci, fiule, că ți-oi da de soție pe cutare sau cutare fată de împărat, și alte multe d-alde astea; în sfârșit, dacă văzu și văzu că nu tace, îi mai zise: taci, fătul meu, că ți-oi da *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

Atunci copilul tăcu și se născu; iar slujitorii deteră în timpane și în surle și în toată împărăția se ținu veselie mare o săptămână întreagă.

De ce creștea copilul, d-aceea se făcea mai isteț și mai îndrăzneț. Îl deteră pe la școli și filosofi, și toate învățăturile pe care alți copii le învățau într-un an, el le învăța într-o lună, astfel încât împăratul murea și învia de bucurie. Toată împărăția se fălea că o să aibă un împărat înțelept și învățat ca Solomon împărat.

De la o vreme încoace însă, nu știu ce avea, că era tot galeș, trist și dus pe gânduri. Iar într-o zi, tocmai când

copilul împlinea cincisprezece ani și împăratul se afla la masă cu toți boierii și slujbașii împărăției și se chefuiau, se sculă Făt-Frumos și zise:

– Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naștere.

Auzind aceasta, împăratul s-a întristat foarte și i-a zis:

– Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru nemaiauzit? Și dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

– Dacă tu, tată, nu poți să-mi dai, apoi sunt nevoit să cutreier toată lumea până voi găsi făgăduința pentru care m-am născut.

Atunci toți boierii și împăratul deteră în genunchi, cu rugăciune să nu părăsească împărăția, fiindcă, ziceau boierii:

– Tatăl tău de acum înainte e bătrân, și o să te rădicăm pe tine în scaun, și avem să-ți aducem cea mai frumoasă împărăteasă de sub soare de soție.

Dar n-a fost putință să-l întoarcă din hotărârea sa, rămânând statornic ca o piatră în vorbele lui; iar tată-său, dacă văzu și văzu, îi dete voie și puse la cale să-i gătească de drum merinde și tot ce-i trebuia.

Apoi, Făt-Frumos se duse în grajdurile împărătești unde erau cei mai frumoși armăsari din toată împărăția, ca să-și aleagă unul; dar, cum punea mâna și apuca pe câte unul de coadă, îi trântea, și astfel caii căzură. În sfârșit, tocmai când era să iasă, își mai aruncă ochii o dată prin grajd și, zărind într-un colț un cal răpciugos și bubos și slab, se duse și la dânsul; iar când puse mâna pe coada lui, el își întoarse capul și zise:

– Ce poruncești, stăpâne? Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a ajutat să ajung ca să mai puie mâna pe mine un voinic.

Și înțepenindu-și picioarele, rămase drept ca lumânarea. Atunci Făt-Frumos îi spuse ce avea de gând să facă și calul îi zise:

– Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri de la tată-tău paloșul, sulița, arcul, tolba cu săgețile și hainele ce le purta el când era flăcău; iar pe mine să mă îngrijești cu însuși mâna ta șase săptămâni și orzul să mi-l dai fiert în lapte.

Cerând împăratului lucrurile ce-l povățuise calul, el a chemat pre vâtaful curții și i-a dat poruncă ca să-i deschiză toate tronurile cu haine spre a-și alege fiul său pe acelea care îi va plăcea. Făt-Frumos, după ce răscoli trei zile și trei nopți, găsi în sfârșit, în fundul unui tron vechi, armele și hainele tătâne-său de când era flăcău, dar foarte ruginite. Se apucă însuși cu mâna lui să le curețe de rugină și, după șase săptămâni, izbuti a face să lucească armele ca oglinda. Totodată îngriji și de cal, precum îi zisese el. Destulă muncă avu; dar fie, că izbuti.

Când auzi calul de la Făt-Frumos că hainele și armele sunt bine curățate și pregătite, odată se scutură și el, și toate bubele și răpciuga căzură de pe dânsul și rămase întocmai cum îl fătase mă-sa, un cal gras, trupeș și cu patru aripi; văzându-l Făt-Frumos astfel, îi zise:

– De azi în trei zile plecăm.

– Să trăiești, stăpâne; sunt gata chiar azi, de poruncești, îi răspunse calul.

A treia zi de dimineață, toată curtea și toată împărăția era plină de jale. Făt-Frumos, îmbrăcat ca un viteaz, cu paloșul în mână, călare pe calul ce-și alesese, își luă ziua bună

de la împăratul, de la împărăteasa, de la toți boierii cei mari și cei mici, de la ostași și de la toți slujitorii curții, carii, cu lacrămile în ochi, îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la pieirea capului său; dar el, dând piteni calului, ieși pe poartă ca vântul, și după dânsul carăle cu merinde, cu bani și vreo două sute de ostași, pe care-i orânduise împăratul ca să-l însoțească.

După ce trecu afară de împărăția tatălui său și ajunse în pustietate, Făt-Frumos își împărți toată avuția pe la ostași și, luându-și ziua bună, îi trimise înapoi, oprindu-și pentru dânsul merinde numai cât a putut duce calul. Și apucând calea către răsărit, s-a dus, s-a dus, s-a dus, trei zile și trei nopți, până ce ajunse la o câmpie întinsă, unde era o mulțime de oase de oameni.

Stând să se odihnească, îi zise calul:

– Să știi, stăpâne, că aici suntem pe moșia unei Gheonoaie, care e atât de rea, încât nimeni nu calcă pe moșia ei, fără să fie omorât. A fost și ea femeie ca toate femeile, dar blestemul părinților pe care nu-i asculta, ci îi tot necăjea, a făcut-o să fie Gheonoaie; în clipa aceasta este cu copiii ei, dar mâine, în pădurea ce o vezi, o s-o întâlnim venind să te prăpădească; e grozavă de mare: dară să nu te sperii, ci să fii gata cu arcul ca să o săgetezi, iar paloșul și sulița să le ții la îndemână, ca să te slujești cu dânsle când va fi de trebuință.

Se deteră spre odihnă; dar pâdea când unul, când altul.

A doua zi, când se revărsau zorile, ei se pregăteau să treacă pădurea. Făt-Frumos înșelă și înfrână calul, și chinga o strânse mai mult decât altă dată, și porni; când, auzi o ciocănitură groaznică. Atunci calul îi zise:

LIBRIS

We know
books

PETRE ISPIRESCU

**SNOAVE
POVEȘTI MORALE
POVESTIRI ISTORICE**

Prefață de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ISPIRESCU, PETRE

Snoave. Povești morale. Povestiri istorice / Petre Ispirescu;
pref. de Lucian Pricop – București: Cartex 2000, 2026

ISBN 978-606-091-352-8

I. Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Genetica textelor lui Ispirescu</i> (prefață de Lucian Pricop) ...	7
<i>Snoave sau povești populare</i> (1879).....	13
Păpara	15
Lupul pârclăb	17
Boiangiul și snovosul	20
Știți voi ce zice în cartea aceasta?	23
Ieftin și scump	25
Săracilor mâni multe!	27
Muierea fățarnică	29
Vorbele bătrânești sunt pietre nestimate	35
Vulpea firoascoasă	38
Bucatele afumate	40
Descoperirea hoției cu paie	43
Păcăliciul păcălit	46
Cum poate să-și calce țiganul jurământul	49
Muierea vindecată de boala iubitului	50
<i>Povești morale</i> (1886)	53
Ispravnicul pocăit	55
Copilul cel isteț	60
Ariciul și vulpea	66
Țapul și șarpele	69
Gazda norocului	71

Căinele leneș	75
Bogăția și veselia	78
Judecata vulpei	82
<i>Din periodice</i>	87
Neguțătorul și chirigiul	89
Popa, călugărul și turcul	94
Ban la ban trage	97
Finul popii	98
Mierloiul și scatiul	100
Doi necunoscuți	103
<i>Din periodice și postume</i>	107
Istoria lui Ștefan Vodă cel Mare și cel Bun	109
<i>Alte povestiri despre Ștefan cel Mare</i>	
Povestea lui Ștefan-Vodă și a credinciosului său Nourăș	167
Povestea lui Tolpa Țiganul și Ștefan-Vodă cel Bun și Mare	171
Doamna lui Neagoe-Vodă	179
Cetatea Poenari	183
Dreptatea lui Vlad Țepeș	186
<i>Glosar</i>	189

Genetica textelor lui Ispirescu

În 1940 Liviu Rebreanu își asumă îngrijirea unei ediții a *Poveștilor* lui Ion Creangă, volum publicat la Editura Municipiului București. Ca mulți alții, și editorul apropie scrierile lui Creangă de cele semnate de Petre Ispirescu, dar Rebreanu avertizează asupra mutațiilor riscante pe care un text le trăiește în procesul receptării:

„La «Junimea» era iubit pentru hazul lui specific țărănesc, dacă nu chiar mai mult pentru glumele și anecdotele corosive. Arta scriitorului, însă, deși apreciată, nu se bucura de vreun prestigiu deosebit [...]. În orice caz contemporanii și chiar generația următoare au văzut în Creangă un emul, mai talentat, al lui Ispirescu sau Pop-Reteganu, iar în opera lui hrană sufletească pentru scriitorii simpli, popor și copii. Timpul rămâne judecătorul și selectorul cel mai neîndurător, dar și cel mai drept pentru opera de artă. Ceea ce nu rezistă timpului nu va fi decât amintire goală, fantomatică. Cartea care nu se mai poate citi cu bucurie e un mormânt chiar dacă lectura ei ar fi comandată de anume convenții. Dușmanii dragostei de carte sunt în general «clasicii» manualelor didactice, fără valoare reală și pe deasupra extrem de plicticoși. Nu există obligație mai grea ca obligația de a citi cărți moarte. Ceea ce a înlăturat din circulație filtrul natural al timpului nu poate fi menținut în viață cu nicio silă, precum nu se păstrează cadavrele în lumea celor vii.“

PĂPARA

Doi amici se întâlnesc. Se întreabă, se cercetează de sănătate. Apoi unul din ei zise:

– Ei! ce te faci tu azi? Unde o să petreci seara?

– Astăzi sunt invitat la masă la un amic al meu intim. Dacă vrei, vino și tu; el șade în strada Frântă, nr. ...; avem să petrecem bine la el.

– Dară eu cunosc pe amicul tău numai din auzite, cum a să merg eu la masă la el?

– Ce-ți pasă? El este un om cumsecade și te va primi bine când va auzi că-mi ești amic. La 6 ore punct să fii acolo.

Amicul acesta se întâlnește cu altul și, crezând că în puterea amicitiei cu amicul său va putea fi primit la masă și cestăltalt amic, îl invită dară și îi spuse și ora prescrisă.

Acesta iară, bazat pe ce îi spusese amicul său, invită și el pe altul, și așa mai departe, până veni seara.

La ora mesei, amfitrionul nostru aștepta cu mare mulțumire să-i vină amicul, care nu întârzie d-a veni. Dar rămase surprins când văzu că după dânsul vine altul; după acesta altul, până ce se află în fața a doisprezece musafiri.

Ca să se dumirească de această neașteptată onoare, amfitrionul se adresă către invitatul său:

– Cine este domnul, amice?

– Domnul este un amic al meu, pe care l-am invitat însumi, încredințat de bunătatea dumatăle și bazat pe amicia noastră.

– Prea bine. Dar domnul cine este?

– Este un amic al amicului meu.

– Și asta bine. Dar domnul?

– Amicul amicului acestui domn, care și el îmi este amic.

În astfel de chip se făcură recomandările, până la cel din urmă.

Văzând că astfel merge treaba, domnul casei se coboară în cuhnie și dă ordinele trebuincioase pentru ospăț.

După câțva timp, gazda își pofți la masă toți musafirii, cunoscuți și necunoscuți.

Aceștia, cum văzură aranjamentele mesei, se așteptau la un ospăț foarte elegant și copios. Curățenia mesei, a serviciului și regula cu care erau așezate lucrurile fiecare la locul său le ațâța și mai mult apetitul.

Se așezară la masă și bucatele începură a sosi în castroane mari, curate și scumpe.

– Ce este asta ce se puse pe masă, scumpul meu amic? întrebă invitatul pe gazdă.

– Aceasta este papară, dragul meu prieten. Ea deschide apetitul.

– Prea bine; dar ceea ce se aduse acum în cestălalt castron ce este?

– Păpara păpărei.

– Bine. Dară ceea ce vine după aceasta?

– O păpară a unei păpare a păpării.

Și tot astfel merse lucrul până la castronul al doisprezecelea.

Musafirii, de unde se așteptau la cine știe ce, fură nevoiți a mânca păpara.

LUPUL PÂRCĂLAB

Era iarnă. Pământul se acoperise de zăpadă. Se zicea că ninsoarea ce căzuse era de patru palme domnești. Era una din iernile cele mai grele. Lupul, flămând, ieșise din pădure și ținea poteca. Mergând pe cărare, se întâlnește cu un asin. Vederea pradei sale atât îi ațâțase pofta de mâncare, încât îi lăsa gura apă; mai cu seamă că nu-i știa de rost de vreo trei zile.

– Stai să te mănânc, blestematule, că iacă sunt lihnit de foame.

– Ce mai treabă; parcă altceva mai bun n-ai de făcut, răspunse asinul. Că a să mă mănânci, știu; ești bun de una ca aceasta. Dar ce a să alegi din mine, un biet dobitoc slab, prăpădit de boală și osteneală? Deocamdată îți vei potoli foamea, dar mâine?

– Bun e Dumnezeu. Dacă mâine nu voi da peste vreun vânat, găsesc eu poimâine, și de foame nu mă lasă el să mor.

– Așa este. Însă nu este mai bine să ai în toate zilele cu ce să-ți umpli burduhanul, și fără să muncești?

– Ba da, se grăbi lupul a răspunde; însă eu nu știu alt meșteșug decât pe acela ce l-am învățat.

– Eu cunosc un altul. Și dacă vei binevoi, n-ai decât să mă ascult și te încredințez că vei scăpa de lipsă și de foame. Aș fi voit să mă folosesc eu de ceea ce am să-ți spun; dar eu

nu știu de ce toate dobitoacele răd de mine. Și dacă urechile îmi sunt lungi, alte animale au cozi lungi, boturi lungi, coarne, și cu toate astea ele nu sunt așa de răs ca mine.

– Ia lasă astea și spune mai iute, că n-am timp de pierdut.

– Ascultă. Pârcălabul din satul nostru a murit; toți sătenii ar voi să fie pârcălabi, și din aceasta tot satul este învrăjbit. Mai bucuros ar alege pe un străin decât pe unul din ei. Și, ca să-și împlinească dorința, mă trimise pe mine să aduc pe oricine voi întâlni. Dumnezeu mi te scoase în cale și eu te povățuiesc să nu mai întârzii și să vii cu mine.

– Și ce bine poate să-mi aducă aceasta? întrebă lupul; tu îmi ziseși că voi scăpa de neajunsul foamei.

– Tocmai aceasta. Pârcălabul, după cum se știe, este capul satului. Oițele, mieluseii, găinile, porceii, toți sunt sub ascultarea lui. Pe fiecare zi vei putea alege câte una pentru prânzul d-tale, fiindcă pârcălabul nu este el așa degeaba pârcălab.

– Dacă este așa, te ascult, haide să mergem.

Și porniră amândoi spre sat; asinul înainte și lupul după dânsul; asinul se tot uita înapoi și lărgea pasul; lupul, plin de bucurie, cu mâțele chiorăinde și mândru, îl ținea de scurt și mergea aproape de măgar, spre a nu-i scăpa din gheare un așa chilipir.

Abia ajunseră la marginea satului și asinul o rupse la fugă; lupul după el. Țăranii, văzând că intră lupul în sat, săriră cu mic cu mare, cu ciomege, cu topoare, cu bulgări, dădură chiote, îl loviră și luară pe lup în goană cu câinii. Cât p-aci să-i rămână pielea p-acolo; cu chiu, cu vai, scăpă de moarte, dară huiduit, lovit și cotonogit. Nici nu prinse de veste când ajunse în pădure peste nămeți și troiene, ostenit, de era să crape fierea în el. Aici cugetă el că trebuie să se odihnească puțin.

Tocmai atunci un călugăr, care se întorcea la schitul unde era închinat, trecea prin pădure și, văzând lupul flămând, alergând cu limba scoasă de un cot, de frică, luă rasa în cap, se făcu ghem și se culcă pe zăpadă.

Lupul crezu a fi găsit cel mai nimerit loc de odihnă, punându-se pe această buturugă pârlită, după cum o credea el că este, și începu a-și imputa zicând:

– Moșii mei pârcălabi n-au fost, tată-meu, asemenea n-a fost pârcălab, cine mă puse pe mine a crede că eu aș fi bun de o asemenea slujbă? Rămăsei și nemâncat! Crăp de foame și de osteneală. N-are cine mă lua de coadă, și să mă învârtească și să mă învârtească, până mi-o rupe și coada; măcar să mă aleg cu atât.

Călugărul n-așteptă să mai zică încă o dată lupul ceea ce credea el că-și spune numai lui însuși și făcu tocmai precum se temea lupul că nu a să se găsească nimeni cine să-i facă și ast neajuns.